

שלום זכר

רמ"א (יורה דעה סימן רסה סעיף יב): נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם, והוא ג"כ סעודת מצוה.

מה הטעם אצלם ל'שלוש זכרי'?

- **בבא קמא (פ"א-ע"ב):** רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן, ואמרי לה **לבי ישוע הבן**, רב לא עייל קמיה דשמואל, שמואל לא עייל קמיה דרב אסי, רב אסי לא עייל קמיה דרב ...
תוס': ר"ת פ"י שנולד שם בן ועל שם שהולד נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב והמליטה זכר (ישעיה סו) נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה.
דגול מרבבה (יו"ד סימן קע"ח): קשה למה אין עושין סעודה גם לנקיבה שגם כן נמלטה מרחם.
- **דרישה (יורה דעה סוף סימן רסד):** מתשובת מהר"ר מנחם בסימן ק"ב מה שנוהגין בשבת לבקר אצל תינוק הנולד משום שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא בפרק המפלת.
נדה ל"ב: דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו - לפנקס שמקופל ומונח. ידיו על שתי צדעיו, שתי אציליו על ב' ארכובותיו, וב' עקביו על ב' עגבותיו, וראשו מונח לו בין ברכיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו. וכיון שיצא לאויר העולם - נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך. ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני, ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים - הוי אומר אלו ירחי לידה. **ומלמדן אותו כל התורה כולה**, שנאמר ויורני ויאמר לי יתמד דברי לבך שמור מצותי וחיה, ואומר בסוד אלוה עלי אהלי. מאי ואומר? וכי תימא נביא הוא דקאמר - ת"ש: בסוד אלוה עלי אהלי. **וכיון שבא לאויר העולם - בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה**, שנאמר לפתח חטאת רובך. **ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו**, שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון, כי לי תכרע כל ברך - זה יום המיתה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר, תשבע כל לשון - זה יום הלידה, שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה, **ומה היא השבועה שמשביעין אותו - תהי צדיק ואל תהי רשע**, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה - היה בעיניך כרשע. והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה - מוטב, ואם לאו - הריני נוטלה ממך ...
- יש אומרים שסעודה זו היא סעודת "שבוע הבן" (שהזכרה בגמרא בבבא קמא), ונקראת כן לפי שנועדה לבוא ולהזכיר לנולד את ה"שבועה" שהושבע בה בשעת יצירתו "תהי צדיק ואל תהי רשע" (כמוזכר בגמרא בנדה). [מובא ב: ביום השמיני, אוצר ההלכה והדרוש לברית מילה]

מה ציוקא בשבת?

- **לפי הזהרה** כל הארות ששת ימי המעשה נמשכים בשבת שלפני כן ולכן עושים בו סימנים טובים לעורר השפעה טובה שתבוא בשבוע הקרוב לרך הנולד.
- **תרומת הדשן (סימן רסט):** וקבעה בלילי שבת בשעת שהכל מצויין בבתייהם.
- **ט"ז (יורה דעה סימן רסה ס"ק יג):** וראיתי סמך אחד לזה ממדרש רבות פרשת אמור פרשה כ"ז ר' לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל אכנסאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונא תחילה כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת.
- **יש שכתבו** שכל ענין הסעודה הוא כ"קבלת פנים" שנוהגים לערוך בשבת כאשר צדיק בא לעיר, והרי התינוק שבא לעולם נקי מכל חטא וכצדיק הוא וראוי לקבל פניו. (ברית אבות קונטרס מפתח של חיה אות מ"ג)

- **בספר נפש הרב (דף רמב)** הביא, דעושים השלום זכר בליל שבת על פי דברי הרמב"ם (בפי"ב מהלכות שבת הל"ג) דכשעושים דברים לחלל את השבת מטעם פיקוח נפש, אין עושין אותם לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם, זהו תוכן דברי הרמב"ם שם. והנה היולדת במקצת דינים דינה כחולה שיש בה סכנה עד שבעה ימים, דהיינו שאם שתקה וכל שכן אם אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת. נראה, דמהאי טעמא היה נהוג שהרב היה הולך בליל שבת לבקר אצל היולדת לראות אם צריכה איזה חילול שבת. ובודאי אינו מן הנכון שהרב ילך לבדו, ובודאי הלכו עמו ראשי הקהל ללוותו. וממילא נצמח מזה המנהג שהכל הלכו יחד, ללוות את הרב בלכתו אל בית היולדת, עכ"ד.

- **בספר ברית אפרים** על עניני מילה שהביא ביאור נפלא ממרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, על פי מה מה שביארו שסעודה זו נקראת "שלום זכר" ולא "סעודת זכר", דבא לרמז על מה שאמרו בגמרא בנדה לא, ב בא זכר בעולם בא "שלום" בעולם, והוא כי סעודת שלום זכר בליל שבת באה להראות שאף על פי שאין לנכרים חלק בשבת, וכמו שאומרים בתפילת שחרית בשבת "ובמנוחתו לא ישכנו ערלים", מכל מקום "ערל זכר" זה הננו שלום ומשום שאינו ערל במהותו. וכמו ששנינו בנדריים לא, ב שהנודר מערלים מותר בערלי ישראל, ומשום זה עושים הסעודה דווקא בשבת ונקרא "שלום זכר" שאנו "שלום" עם זכר זה.

מאכלי הסעודה

- נהגו לאכול בסעודה זו עדשים (ובזמננו "ארבעס") שמעוררים לשמחה, או מחמת שהוא מאכל נחמה לאבלים. וכן נהגו לאכול אגוזים, וזאת עפ"י המדרש על הכתוב "אל גנת אגוז ירדתי" שרומז על המילה והפריעה, אגוז זה שיש לו ב' קליפות. [מובא ב: ביום השמיני, אוצר הלכה והדרוש לברית מילה]
- שם העממי של גרגרי החומס - 'ארבעס' מתקשר להבטחה האלוהית לאברהם "וְהַרְבֵּה אֲרֻבָּה אֶת זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם".
- **אוצר כל מנהגי ישרון (סימן כז):** ומה שנוהגים לאכול קטניות הטעם מפני שהבן הנוולד אבל על תורתו ששכח.

מדוע זה נקרא "שלוש זכר"?

- **אוצר כל מנהגי ישרון (סימן כז):** ובקור הוא נקרא "שלום זכר" על שם דאמרו ז"ל במס' הנ"ל (נדה לא ע"ב), כיון שבא זכר בעולם, בא שלום בעולם.
- **בירת מגדל עז (יעב"ץ):** וקורין אותה סעודת זכר. אולי הוא לשון זכרון וזכירה. כלומר מפני ששכח התורה שלמד במעי אמו. שבא מלאך וסתרו בצאתו לאויר העולם ... עי"ל שנקרא זכר ע"ש שבאין להזכירו שבועתו. שמשביעין אותו בשעת לידתו. וזהו ג"כ שבוע הבן. מלשון שבועה.
- **ביום השמיני, אוצר הלכה והדרוש לברית מילה:** שבשבת מברכים בלשון "שבת שלום ומבורך". וכן הברית נקראת שלום שנאמר "הנני נותן לו את בריתי שלום".